

EDİRNE KÖY KALKINMA VE DİĞER TARIMSAL AMAÇLI KOOPERATİFLER BİRLİĞİNİN BİLANÇO ANALİZİ

Nilüfer Serinikli¹ İ. Hakkı İnan² Derman Küçükaltan³

Özet

Araştırma konusunu oluşturan Edirne Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliğinin 2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait yıl sonu bilançolarından elde edilen verilerle bilanço analizi yapılmıştır. Bilanço analizinde yaygın olarak kullanılan mali rasyolardan yararlanılarak Birliğin likidite, mali, faaliyet ve kârlılık oranları hesaplanmıştır. Bu oranlara göre; Birliğin, kısa vadeli borçlarını ödeme kapasitesi, finansmanında yabancı kaynaklardan ne kadar yararlandığı, sahip olduğu varlıklarını etkin kullanıp kullanmadığı ve elde ettiği kârın yeterli olup olmadığı ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Köy-Koop Edirne Birliği, Bilanço Analizi.

BALANCE SHEET ANALYSIS OF EDİRNE UNION OF VILLAGE DEVELOPMENT AND OTHER AGRICULTURAL COOPERATIVES

Abstract

Balance Sheet analysis was made by the data obtained from the annual balance sheets for the years 2002, 2003, 2004, 2005 and 2006 of Edirne Village Development and Other Agricultural Cooperatives which was the one of the aims of this research. Liquidity, finance, activity and profitability ratios of Cooperative Union was calculated by the help of financial ratios which are commonly used in balance sheet analysis. The Union's capacity for paying its short-term debts, the rate of profit gained from foreign sources, efficiency rate of owned resources and assets and sufficiency of profits were found out based on these ratios.

Keywords: The Union Edirne Köy-Koop., Balance Sheet Analysis

¹ Öğ.Gör., Trakya Ü., Uzunköprü M.Y.O., Kooperatifçilik Bölümü, Edirne, nserinikli@hotmail.com

² Prof.Dr., Namık Kemal Ü., Ziraat Fak., Tarım Ekonomisi Böl., Tekirdağ, hinnan@nku.edu.tr

³ Prof. Dr., Trakya Ü., İktisadi ve İdari Bilimler Fak., İşletme Böl., Edirne, dermankucukaltan@trakya.edu.tr

1. Giriş

Ülkemizde çok amaçlı Köy Kalkınma Kooperatifleri, ilk olarak 1965 yılında ilgili Bakanlık tarafından çıkarılan “yurt dışına işgücü göndermelerinde kooperatif kuran köylülere öncelik tanınması projesi” kapsamında kurulmaya başlamış ve sayıları hızla artmıştır (Mülayim, 2006).

Araştırma konusunu oluşturan Edirne Köy Kalkınma ve Diğer Tarımsal Amaçlı Kooperatifler Birliği (Köy-Koop Edirne Birliği) 1163 sayılı Kooperatifler Kanununa göre 1974 yılında Edirne ili ve çevre ilçelerde faaliyet gösteren; Hacıdanışment (Lalapaşa), Küçükevren (Enez), Tatarlar (Edirne), Turnacı (Uzunköprü), Vaysal (Lalapaşa), Yeniköy (Uzunköprü) ve Elçili (Edirne) köy kalkınma kooperatiflerinin üst örgütlenmeye gitmesi sonucu kurulmuştur (Anonim, 2000). Birliğin önemli faaliyet konularını süt ve çeltik oluşturmaktadır. Birlik, ortaklarının sütlerini pazarlamak amacıyla süt fabrikaları ile anlaşma yapmakta ve bu anlaşma ile verdiği hizmetten dolayı %1 oranında süt fabrikalarından pirim almaktadır. Birliğe ait çeltik fabrikasında birim kooperatif ortaklarının çeltiklerini kırdırmakta ve pirinç pazarlamaktadır. Ayrıca Birlik, pazarlamak amacıyla ortağı olan yeni köy kalkınma kooperatifinden; peynir, lor peyniri ve kaşar peyniri satın almaktadır.

Bilanço analiziyle, bilançoda yer alan mevcut kalemlerin birbirleriyle karşılaştırılması ve bu karşılaştırmadan elde edilen sonuçların yorumlanması yapılır (Demir, 1995). İşletmelerde bilanço analizinin uygulanmasıyla, geçmiş faaliyetlerin değerlendirilmesi, mevcut durumun saptanması ve geleceğe ilişkin tahminlerin yapılması kolaylaşır (Ceylan, 2001).

Araştırmada, Köy-Koop Edirne Birliğinin geçmiş faaliyetlerinin değerlendirilmesi, mevcut durumun saptanması ve geleceğe ilişkin tahminlerin yapılması amacıyla bilanço analizinden yararlanılmıştır. Bilanço analizinde en çok kullanılan finansal rasyolardan ve kârlılık (rantabilite) oranlarından yararlanılarak kooperatifin mali ve ekonomik yapısı ve başarı durumu hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır.

2. Materyal ve Metot

Araştırmada kullanılan materyal, birincil ve ikincil verilerden oluşmaktadır. Birincil veriler, Köy-Koop Edirne Birliğinin kayıtları ile yönetim kurulu başkanı ve başkan yardımcısı, müdürü, muhasebecisi ve personel sorumlusuyla yapılan karşılıklı görüşmeler sonucunda elde edilen bilgilerden oluşmaktadır. Araştırmanın ikincil verilerini ise, daha önce konu ile ilgili yapılmış araştırma, inceleme v.b. eserler oluşturmaktadır.

Araştırmanın metodunu, bilanço analizinde yaygın olarak kullanılan finansal rasyolar (oranlar) yöntemi oluşturmaktadır. Rasyolar yöntemi ile analiz, bilançolarda yer alan kalemler ile kalem grupları arasında matematiksel ilişkiler kurulmak suretiyle işletmenin mali ve ekonomik yapısı ile kârlılık

ve çalışma durumu hakkında bilgi verir. Bu yöntemde; likidite oranları, finansal yapı ile ilgili oranlar, faaliyet oranları ve kârlılık oranları kullanılmaktadır (Akdoğan ve Ark., 1997).

Oranlar yönteminden yararlanılarak, Birliğin 2002, 2003, 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait bilançoları analiz edilmiştir. Böylece hesap grupları arasında gerçekleşen değişimler daha anlaşılır hale getirilmiştir.

3. Araştırma Bulguları

3.1. Bilançonun Düzenlenmesi

Köy-Koop Edirne Birliğinin 2002-2006 yıllarına ait bilançosu Çizelge 1.'de verilmiştir. Çizelgede görüldüğü gibi, 2002 yılında yaklaşık 200.000 YTL olarak gerçekleşen dönen varlıklar, 2006 yılında yaklaşık 700.000 YTL'ye yükselmiştir. Bunun nedeni, alacaklardaki (ticari ve diğer alacaklar) ve stoklardaki artıştan kaynaklanmaktadır.

Birliğin duran varlıkları, 2002 yılında yaklaşık 100.000 YTL iken, 2005 yılında yaklaşık 660.000 YTL'ye yükselmiştir. Bu artışın nedeni, 2004 yılında çeltik fabrikası için bina yapımı ve alet ekipman alımından kaynaklanmaktadır. 2006 yılında ise, küçük bir düşüş görülmüştür.

Birliğin kısa vadeli borçları, ticari borçlarındaki artıştan dolayı 2002 yılından 2006 yılına yaklaşık 10 katı artış göstermiştir (Çizelge 1). Uzun vadeli borçları ise 2002-2004 döneminde çeltik fabrikasının rehabilitasyonu için kullanılan işletme kredisinden dolayı artmış, 2005 ve 2006 yıllarında kredilerin geri ödenmeye başlanmasıyla azalmaya başlamıştır (Çizelge 1).

Birliğin 2002 yılında yaklaşık 38.000 YTL olarak gerçekleşen öz kaynakları, 2006 yılında yaklaşık 354.000 YTL'ye yükselmiştir. Bu artış, kâr yedeklerini oluşturan özel fonlardan kaynaklanmaktadır. Özel fonlar; ortağı olan birim kooperatiflerin, her yıl bilançolarında oluşan kâr payları üzerinden %7 oranında kesilen paralardır. Bunun sonucu olarak, 2002-2006 döneminde hem Birlik ortağı olan birim kooperatiflerin yıllık kâr payları yükselmiş, hem de Birliğe yeni ortak olan birim kooperatiflerin sayısı artmıştır.

Birliğin dönem net kârı 2002 yılından 2005 yılına gelinceye kadar artış göstermiş, fakat 2005 yılında negatif çıkmıştır. 2005 yılında dönem net kârının negatif çıkmasının nedeni, çeltik fabrikasına yapılan yatırımlar sonucu gelirlerin giderleri karşılayamamasıdır. Bununla birlikte 2006 yılında Birliğin dönem net kârı önemli ölçüde artarak yaklaşık 64.000 YTL'ye yükselmiştir.

Çizelge 1. Birliğin 2002 ve 2006 Yılları Bilançosu (YTL)

AKTİF VARLIKLAR

AKTİF	2002 Yılı	2003 Yılı	2004 Yılı	2005 Yılı	2006 Yılı
I DÖNER VARLIKLAR	183.685,6	246.023,9	216.210,1	185.903,5	702.237,26
	6	6	2	8	
A. HAZIR DEĞERLER	38.521,28	84.714,09	11.907,58	57.611,46	8.096,80
1. Kasa	1.823,21	2.340,33	1.565,34	4.246,75	1.083,26
2. Alınan Çekler	772,00	1.950,76	1.073,47	772,00	772,00
3. Bankalar	35.926,07	80.423,00	9.268,78	52.592,71	6.241,54
B. TİCARİ ALACAKLAR	110.873,2	64.838,13	61.369,68	40.116,32	540.703,29
	3				
1. Alıcılar	31.515,23	49.095,67	58.989,31	36.183,50	539.925,84
2. Alacak Senetleri	79.153,00	15.697,46	2.335,37	3.887,82	732,45
3. Verilen Depozito ve Teminatlar	205,00	45,00	45,00	45,00	45,00
C. DİĞER ALACAKLAR	10.942,84	42.349,09	50.648,06	54.454,57	111.962,87
D. STOKLAR	23.348,31	42.537,86	78.453,16	31.916,32	36.013,53
F. DİĞER DÖNEN VARL.	0,00	11.584,79	13.831,63	1.804,91	5.460,77
II DURAN VARLIKLAR	97.456,65	379.488,6	627.315,4	660.507,5	606.547,07
		8	9	5	
A. MADDİ DURAN VARL.	43.456,65	165.888,6	343.189,4	425.046,5	425.716,04
		8	6	2	
1. Arazi ve Arsalar	0,09	0,09	0,09	0,09	0,09
2. Binalar	0,00	0,00	128.816,0	148.100,2	148.100,00
			6	7	
3. Tesis makine ve cihz.	21.712,54	28.212,54	176.466,2	186.568,6	192.687,25
			8	9	
4. Taşıtlar	17.940,69	13.917,42	15.948,10	40.257,56	40.257,56
5. Demirbaşlar	7.738,87	11.592,91	25.694,46	25.694,45	15.606,13
6. Birikmiş Amortismanlar (-)	- 3.935,54	- 3.935,54	- 3.935,54	- 3.935,54	- 3.935,54
7. Yapılmakta olan yatırımlar	0,00	113.401,2	0,00	28.161,00	33.000,28
		6			
8. Verilen avanslar	0,00	2.700,00	200,00	200,00	0,00
B. MADDİ OLMAYAN D.V.	0,00	0,00	822,03	822,03	822,03
C. GLC. A. A. GİD. VE GEL. T.	54,00	213.600,0	283.304,0	234.639,0	180.009,00
		0	0	0	
AKTİF (VARLIKLAR) TOP.	281.142,3	625.512,6	843.525,6	846.411,1	1.308.784,33
	1	4	1	3	

PASİFLER

PASİF	2002 Yılı	2003 Yılı	2004 Yılı	2005 Yılı	2006 Yılı
I. KISA VADELİ Y. K.	58.943,10	22.244,99	41.600,52	62.581,38	542.257,94
A MALİ BORÇLAR	0,00	0,00	0,00	14.727,17	0,00
I. Banka Kredileri	0,00	0,00	0,00	14.727,17	0,00
B TİCARİ BORÇLAR	39.997,91	17.264,82	25.986,47	32.653,47	450.102,78
I. Satıcılar	39.997,91	17.264,82	25.986,47	32.653,47	450.102,78
C. DİĞER BORÇLAR	2.599,25	2.914,95	2.431,99	2.611,65	3.486,65
D ALINAN AVANSLAR	13.440,00	0,00	10.000,00	10.000,00	10.070,00
E. ODENMİŞ VERGİ VE D.Y.	2.905,94	2.065,21	3.182,06	2.589,09	52.725,49
F BORÇ VE DİĞER KARŞILIK	0,00	0,00	0,00	0,00	25.873,02
II. UZUN VADELİ YAB. K.	184.000,00	473.600,00	593.305,00	543.859,56	411.919,56
A MALİ BORÇLAR	184.000,00	473.600,00	593.305,00	542.870,00	411.140,00
I. Bakanlık Kred. (Ziraat Bank.)	184.000,00	473.600,00	593.305,00	542.870,00	411.140,00
B TİCARİ BORÇLAR	0,00	0,00	0,00	989,56	779,56
I. Alınan Dep. Ve Tem.	0,00	0,00	0,00	989,56	779,56
III. ÖZKAYNAKLAR	38.199,23	129.667,66	208.620,09	239.970,19	354.606,83
A ODENMİŞ SERMAYE ¹	11.014,56	11.567,06	11.804,56	11.395,00	12.445,00
B. KAR YEDEKLERİ	130.167,56	215.254,78	285.646,02	372.620,77	372.666,64
I. Özel Fonlar	130.167,56	212.254,78	285.646,02	372.620,77	372.666,64
C. GEÇMİŞ YILLAR KARLARI	7.154,94	8.475,18	14.303,88	22.627,59	22.627,59
D. GEÇMİŞ YILLAR ZARARLARI	-111.458,07	-111.458,07	-111.458,07	-147.120,64	-116.787,29
E. DÖNEM NET K. VEYA Z.	1.320,24	5.828,71	8.323,70	-19.552,53	63.654,89
I. Donem Net Kârı	1.320,24	5.828,71	8.323,70	-19.552,53	63.654,89
PASİF (KAYNAKLAR) TOP.	281.142,33	625.512,64	843.525,61	846.411,13	1.308.784,33

Kaynak: Köy-Koop Edirne Birliğinin muhasebe kayıtları

¹ Giriş aidatı; Birliğe ortak olabilmek için her kooperatif ortağının girişte verdikleri paralarıdır.

3.2. Bilanço Oranları

Birliğin 2002-2006 yıllarına ait bilanço oranları Çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Birliğin 2002 ve 2006 Yılları Bilanço Oranları

Oranlar	2002	2003	2004	2005	2006
Likidite oranları					
Cari Oran	3,12	11,06	5,20	2,97	1,30
Likidite Oranı	2,72	8,60	3,31	2,46	1,23
Nakit Durumu O.	0,65	3,81	0,29	0,92	0,01
Finansal Yapıya ait Oranlar					
Kaldıraç Oran	0,86	0,79	0,75	0,72	0,73
Öz sermaye Oranı	0,14	0,20	0,25	0,28	0,27
Öz sermaye/Uzun V. B. O.	0,20	0,27	0,35	0,44	0,86
Faaliyet Oranları					
Stok Devir Hızı Oran	8,39	4,82	2,53	4,35	36,58
Alacak devir Hızı Oranı	2,60	5,18	5,33	7,15	3,19
Kârlılık Oranları					
Ekonomik Rantabilite (%)	0,5	0,9	1	- 2	5
Mali Rantabilite (%)	3	4	4	- 8	18

3.2.1. Likidite Oranları

Likidite oranları, işletmenin kısa vadeli borçlarını ödeme gücünü ortaya koymak amacıyla kullanılan oranlardır. Bu oranlar; cari oran, asit-test oranı (likidite oranı), nakit durum oranıdır (Gücenme, 2000).

Cari oran, döner varlıkların kısa vadeli borçlara bölünmesi ile elde edilir. Cari oranın 1'den küçük çıkması döner varlıkların kısa vadeli borçları karşılayamadığını, 1,5 ile 2 arasında çıkması döner varlıkların yeterli ya da tatminkâr olduğunu gösterir. Oranın 2'den büyük çıkması döner varlıkların az bir kısmı ile borçların ödenebildiğini gösterse de, bu oran stoklarda fazlalık ve yatırımlarda bir aksaklık olduğu anlamına da gelir (İnan, 2003). Birliğin 2002 yılındaki cari oranı 3,12 iken, 2003 yılında 11,06'a yükselmiştir (Çizelge 2). Birlik 2002 ve 2003 yıllarında döner varlıklarının çok az bir kısmı ile borçlarını ödeyebilmekte ise de, hazır değerlerinde, alacaklarında ve kısmen de stoklarında (pirinç ve peynir) fazlalık görülmektedir (Çizelge 1). Bu durum kooperatif açısından olumsuzdur. Birliğin cari oranı 2004 ve 2006 yılları arasında azalma göstermiştir. Cari orandaki bu azalma, Birliğin

döner varlıklarının kısa vadeli yatırımlarda kullanılmaya başlandığını göstermektedir.

Asit-test oranı, likit varlıkların başka bir deyişle çabuk paraya çevrilebilenlerin, kısa vadeli borçlara bölünmesi ile elde edilir. Genelde asit-test oranının 1 olması istenir. Eğer asit-test oranı 1'den düşük çıkarsa, stoklara bakılır ve yeterli derecede stok varsa bu oranın düşük olmasının bir önemi yoktur. Asit-test oranı 1'den yüksek çıkarsa, işletmede ki sermayenin bir bölümü tam olarak kullanılmıyor demektir (İnan, 2003). Birliğin asit-test oranı 2002 yılında 2,72 iken, 2003 yılında 8,60'a yükselmiştir. Bu durum Birliğin sermayesinin bir bölümünü tam olarak kullanamadığını göstermektedir. Birliğin asit test oranında 2003 ve 2006 yılları arasında düşüş gerçekleşmiştir. Bu da gösteriyor ki, Birlik likit varlıklarını kısa vadeli yatırımlarda değerlendirmeye başlamıştır (Çizelge 2).

Nakit durumu oranı, hazır değerlerin kısa vadeli borçlara bölünmesi ile elde edilir. Bu oran satışların durduğu ve alacakların tahsil edilemediği dönemlerde işletmenin ödeme gücünü gösterir. Genellikle bu oranın 1/5 (%20) düzeyinde olması istenir (Ceylan, 2001). Birliğin nakit durum oranı 2002 yılında 0,65 ve 2003 yılında 3,81 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, Birliğin, 2002 yılında hazır değerleri ile kısa vadeli borçlarının % 65'ini ödeyebildiğini, 2003 yılında ise nakit fazlasının olduğunu gösterir. Nakit durum oranı 2003 yılından sonraki yıllarda bir dalgalanma göstermesine rağmen, 2006 yılında 0,01'e düşmüştür. Bu da, Birliğin hazır değerleri ile kısa vadeli borçlarını ödemekte yetersiz kaldığını gösterir (Çizelge 2).

3.2.2. Finansal Yapı ile İlgili Oranlar

Finansal yapı ile ilgili oranlar; işletmenin finansmanında, yabancı kaynaklardan ne ölçüde yararlandığını ortaya koyan kaldıraç oranı, öz sermaye oranı ve öz sermayenin uzun vadeli borçlara oranıdır (Gücenme, 2000).

Kaldıraç oranı, aktiflerin yüzde kaçının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterir. Gelişmiş ülkelerde oranın % 50'nin üzerine yükselmesi işletmenin faiz ve borç ödeme açısından zor duruma düşme olasılığının yüksek olduğunu gösterir. Ancak ülkemiz gibi gelişmekte olan ülkelerde oranın genellikle %50'nin üzerinde olması normal olarak yorumlanmaktadır (Gücenme, 2000). Birliğin kaldıraç oranı, 2002 ve 2006 yılları arasında %82 ile % 73 arasında değişen oranlarda gerçekleşmiştir (Çizelge 2). Görüldüğü gibi, Birliğin aktif varlıkları, yabancı kaynaklarla finanse edilmektedir. Bu oranlar, ülkemiz koşulları için normal kabul edilebilir görünse de, Birliğin aktif varlıklarının önemli bir bölümünün tahsil edilemeyen alacaklardan oluşması nedeniyle bir risktir. Bu nedenle oranın %50'ye düşürülmesinde yarar vardır.

Öz sermaye oranı, öz sermayenin toplam aktiflere bölünmesi ile bulunur. Gelişmiş ülkelerde % 50'nin altına düşmesi tehlike olarak yorumlanır. Bu oranın yüksek çıkması, işletmenin uzun vadeli borçlarını ödemediği ve mali yönden iyi bir durumda olduğuna işaret eder. Ülkemizde bu oranın 0.40 (% 40), hatta daha da düşük olması normal olarak karşılanmaktadır (Akgüç, 2002). Birliğin öz sermaye oranı, 2002 yılında 0,14 iken 2005 yılında 0,28'e yükselmiştir (Çizelge 2). Bu artış, öz kaynakların 2002-2005 yılları arasında artmasından kaynaklanmaktadır. 2006 yılında ise, Birliğin öz sermaye oranı 0,27'ye düşmüştür. Bunun nedeni, öz kaynakların azalması değil, toplam aktif varlıkların 2005 yılı ile 2006 yılı arasında artış göstermesidir (Çizelge 1). Bu oranlar ülkemiz koşullarında normal karşılanırsa da, oranı % 40'ların üzerine çıkarmak gerekmektedir.

Öz sermayenin uzun vadeli borçlara oranı, borç ödeme kapasitesini temsil eden başarı ölçüsüdür. Bu oranın 1'den büyük çıkması, işletmenin uzun vadeli borçlarını ödemede zorluk çekmediğini, 1'den küçük çıkması öz sermayesi ile uzun vadeli borçlarını ödemede sıkıntı çektiğini gösterir (İnan, 2003). Birliğin öz sermaye/uzun vadeli borçlar oranı, 2002 ve 2006 yılları arasında artış göstermiştir. Bu artış, Birliğin uzun vadeli borçlarını öz kaynakları ile karşılamaya başladığını gösterir. Ancak, oranlar 1'in altında gerçekleştiğinden Birlik için uzun vadeli borçları ödemede riskli bir durumu gösterir (Çizelge 2).

3.2.3. Faaliyet Oranları

Faaliyet oranları, işletmenin sahip olduğu varlıklarını etkin kullanıp kullanmadığını gösteren oranlardır. Bu oranlar; stok devir hızı ve alacak devir hızı oranıdır (Ceylan, 2001).

Stok devir hızı, satılan malın maliyetinin stoklara bölünmesi ile elde edilir. Genel olarak, yüksek stok devir hızı, işletmeye daha fazla kâr getirdiği gibi, işletmede stokların çok az miktarda bulunduğunu ve üretimi karşılayamadığını gösterir. Stok devir hızının çok düşük olması ise; işletmenin elinde çok fazla stok olduğunu ve işletme açısından maliyetli bir durum olduğunu gösterir (Ceylan, 2001). Birlik tarafından satılan malların maliyeti 2002 yılında 195.792,00 YTL; 2003 yılında 204.830,72 YTL; 2004 yılında 198.118,84 YTL; 2005 yılında 138.745,52 YTL ve 2006 yılında 1.317.349,02 YTL'dir. Birliğin stok devir hızında 2002 ve 2004 yılları arasında düşüş, 2004 ve 2006 yılları arasında ise artış gerçekleşmiştir (Çizelge 2). Stok devir hızının, 2004 yılından sonraki yıllarda artmaya başlaması stokların eritilmeye başladığını gösterir.

Alacak devir hızı, kredili satışların ticari alacaklara bölünmesi ile elde edilir. Bu oranın yüksek çıkması, işletme sermayesinin alacaklara daha az oranda bağlandığını gösterir. Bu da işletme için olumlu bir durumdur (T;

kenmez ve Ark., 1999). Birliğin alacak devir hızı 2002-2005 yılları arasında artış, 2005 ve 2006 yıllarında ise düşüş göstermiştir (Çizelge 2). 2005-2006 döneminde alacak devir hızının düşüş göstermesi, Birliğin satışlarına karşılık alacaklarını tahsil edemediği anlamına gelir (Çizelge 1).

3.2.4. Kârlılık Oranları

Kârlılık oranları, işletmenin belirli bir dönem sonunda elde ettiği kârın yeterli olup olmadığının saptanmasında kullanılır. Kârlılık oranları; ekonomik rantabilite ve mali rantabilite oranlarıdır (Akdoğan ve Ark., 1997).

Ekonomik rantabilite, vergi öncesi net kârın toplam varlıklara bölünmesi ile elde edilir ve toplam yatırım sermayesinin kârlılık oranıdır (İnan, 2003). Bu oran, varlıkların işletmede kârlı kullanılıp kullanılmadığının saptanmasında kullanılır (Akdoğan ve Ark., 1997). Birliğin ekonomik rantabilitesi 2002 ve 2004 yılları arasında artış gösterse de bu oranlar oldukça düşüktür. 2005 yılında Birlik zarar ettiği için, ekonomik rantabilite negatif çıkmış (%-2) ve 2006 yılında net kârdaki büyük artıştan dolayı ekonomik rantabilite (%5) artmıştır (Çizelge 2). Bu durum Birliğin kârlı çalışmaya başladığını gösterir.

Mali rantabilite; müteşebbis tarafından sağlanan kaynağın bir birimine düşen kârı ifade etmekte ve yönetimin başarısını göstermektedir (Özdoğru, 2004). Mali rantabilite öz sermayenin karlılık oranıdır. Çizelge 2'de gösterilen oranlardan da anlaşıldığı gibi, mali rantabilite 2002-2004 yılları arasında artış, 2005 yılındaki zarardan dolayı negatif çıkmıştır. 2006 yılında ise net kârda bir artış olduğu için mali rantabilite %18'e yükselmiştir.

4. Sonuç

Cari oran, 2003 yılında 11,06 iken 2006 yılında 1,30'a düşmüştür. 2003 yılındaki cari oranın çok yüksek oluşu stoklarda fazlalık ve döner varlıkların iyi değerlendirilmediği şeklinde yorumlanabilir. 2006 yılındaki cari oran daha iyi bir başarı ölçüsü olup, Birliğin döner varlıkları ile kısa vadeli borçlarını karşılayabildiği anlamına gelir. Öte yandan Birliğin 2006 yılındaki tahsil edemediği alacaklarının çokluğu önemli bir sorundur. Bu yüzden Birlik, alacaklarını tahsil etme yoluna gitmelidir. Birliğin 2006 yılında asit-test oranı 1,23 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, Birliğin likit varlıklarının kısa vadeli yatırımlarda kullanıldığını göstermektedir. Birliğin nakit durum oranı 2002-2005 yılları arasında %20'nin üzerindedir. 2006 yılında %20'nin altına düşmüş olması, Birliğin nakit sıkıntısı çektiğini gösterir. Bu durumda Birlik, alacaklarını tahsil etme yoluna gitmesi gerekir.

Birliğin, 2002 ve 2006 yıllarına ait kaldıraç ve öz sermaye oranına göre, toplam aktif varlıkların büyük bir kısmı yabancı kaynaklarla finanse edilmekte, az bir kısmı ise öz kaynaklar ile karşılanmaktadır. Öz kaynakların

düşük olması; giriş aidatları ile dönem net kârının düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Birlik öz kaynaklarını arttırmak için, giriş aidatlarını yasanın ön gördüğü şekilde arttırma yoluna gitmeli ve likit varlıklarını kârlı faaliyetlerde kullanmalıdır. Böylece Birlik, toplam aktif varlıklarının büyük bir çoğunluğunu öz kaynakları ile karşılayabilecektir. Birliğin 2002-2006 yılları arasındaki öz sermayenin uzun vadeli borçlara oranı 1'in altında gerçekleşmiştir. Bu durum öz kaynakların uzun vadeli borçları karşılamada yetersiz olduğu anlamına gelir. Bunun için öz sermaye/uzun vadeli borçlar oranının 1'in üzerine çıkarılması gerekir. Oranı 1'in üzerine çıkarmak için süt pazarlayan ortak birim kooperatif sayısını artırma yoluna gidilmeli ve kooperatifler kârlı faaliyetlerde bulunulmalıdır.

Birliğin stok devir hızı 2002 yılında 8,39 iken 2006 yılında 36,58'e yükselmiştir (Çizelge 2). Bu durum Birliğin stoklarını yıl içerisinde daha fazla satışa sunduğunu gösterir. Bunun sonucunda, dönem net kârında artma gerçekleşmiştir (Çizelge 1). Bu da Birlik için olumlu bir durumdur. Alacak devir hızının, 2005 yılında 7,15 iken 2006 yılında 3,19'a düşmüş olması, Birliğin alacaklarını tahsil etme süresinin arttığını gösterir. Birliğin alacaklarını tahsil etme yoluna gitmesi gerekmektedir.

Birliğin ekonomik ve mali rantabilite oranları 2002-2006 yılları arasında artış gösterse de, kârlılık oranları oldukça düşüktür. Birliğin asıl amacı kâr maksimizasyonu olmasa da, ortaklarına hizmet etmek ve faaliyetlerine devam edebilmek için normal kâr marjı ile çalışması ve zarar etmemesi gerekir. Bunun için de likit varlıklarını iyi değerlendirmeli, düşük maliyetli yabancı kaynaklar kullanmalı, stoklarını eriterek bilanço oranlarını iyileştirme yoluna gitmelidir.

KAYNAKÇA

- Akdoğan, N., Tanker N., (1997) Finansal Tablolar ve Mali Analiz Teknikleri, Lebib Yalkın Yayınları, İstanbul.
- Akgüç, Ö., (2002) Mali Tablolar Analizi, Arayış Basım ve Yayımcılık Tic. LTD, İstanbul.
- Anonim, (2000) “Köylünün Örgütlü Gücü”, Edirne Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliği Yayınları.
- Ceylan, A., (2001) İşletmelerde Finansal Yönetim, Ekin Kitabevi Yayımcılık, Bursa.
- Demir, A., (1995) Mali Tablolar ve Uygulaması, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul.
- Gücenme, Ü., (2000) Mali Tablolar Analizi, Marmara Kitabevi, Bursa.
- İnan, İ.H., (2003) Çiftlik Yönetimi ve Analizi, Tekirdağ.
- Köy-Koop Edirne Birliğinin Muhasebe Kayıtları, (2002-2006).
- Mülayim, Z., (2006) Kooperatifçilik, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Serinikli, N., (2005) “Edirne Köy Kalkınma Kooperatifleri Birliğinin Ekonomik Analizi ve Planlaması”, T.Ü. Fen Bilimleri Enst. Y.Lisans Tezi, Tekirdağ.
- Özdoğru, H., (2004) “Köy-Koop Kırklareli Birliği'nin Ekonomik Analizi ve Yöneticilerin Kooperatif İşletmelerinin Başarısına Etkilerinin Değerlendirilmesi”, Tarımsal Ekonomi Araştırma Enstitüsü Projesi, Ankara.
- Tükenmez, M., ve Ark., (1999) Finansal Yönetim, Vizyon Yayınları, İzmir.